

Titelgegevens / Bibliographic Description

Titel	Johan Cornelisz. van Bleiswijk (1618-1696) / T. Brienem.
Auteur(s)	Brienem, T.
In	<i>Figuren en thema's van de Nadere Reformatie</i> / T. Brienem ... [et al.]; dl 1. (Kampen, De Groot Goudriaan, 1987), p. 71-82.
Copyright	2007 / T. Brienem De Groot Goudriaan Claves pietatis.
Producent	Claves pietatis / 2007.06.15; versie 1.0
Bron / Source	Onderzoeksarchief / Research Archive Nadere Reformatie
Website	Sleutel tot de Nadere Reformatie
Nummer	B98014252

De digitale tekst is vrij beschikbaar voor persoonlijk gebruik, voor onderzoek en onderwijs. Respecteer de rechten van de rechthebbenden. Commercieel gebruik is niet toegestaan.

The digital text is free for personal use, for research and education. Each user has to respect the rights of the copyright holders. Commercial use is prohibited.

Het 'Onderzoeksarchief Nadere Reformatie' bevat digitale documenten over het gereformeerd Piëtisme en de Nadere Reformatie in Nederland tot 1800. Het is doorzoekbaar met de 'Bibliografie van het gereformeerd Piëtisme in Nederland (BPN)' op de website 'Sleutel tot de Nadere Reformatie'.

The 'Research Archive Nadere Reformatie' contains digital documents about reformed Pietism and the Nadere Reformatie in the Netherlands until 1800. These can be retrieved by searching the 'Bibliography of the reformed Pietism in the Netherlands (BPN)' database at the 'Sleutel tot de Nadere Reformatie' website.

Johan Cornelisz. van Bleiswijk (1618-1696)

T. Brienen

1. *Zijn levensloop*

Dit keer komt opnieuw geen theoloog of predikant, maar evenals bij Frederick de Vry een regeringspersoon in het voetlicht, die heel wat functies heeft vervuld in het bestuur van de stad Delft en het gewest Holland. Dat is Johan van Bleiswijk. Hij komt uit de heel bekende regentenfamilie. Johan wordt op 31 maart 1618 te Delft geboren, in het jaar dus van de grote Nationale Synode van Dordrecht. Hij is de zoon van Cornelis Evertsz. van Bleiswijk en Maria van Santen. Zijn doop vindt plaats op 1 april van datzelfde jaar in de Nieuwe Kerk te Delft.

Johan doorloopt de scholen en opleidingen voor zonen uit regentengeslachten in die tijd en huwt op 5 februari 1648 te Delft met Clara van der Burch, de dochter van Reyer van der Burch en Alida van der Graaff. Ze is twee jaar jonger dan Johan, die haar echter vijftien jaar overleeft. Ze krijgen zes kinderen: drie zoons en drie dochters. De oudste zoon heet weer Cornelis naar zijn grootvader. Zijn geboortedatum is 26 september 1649. Hij gaat theologie studeren en wordt in 1681 — het sterfjaar van zijn moeder! — predikant te Tiel, daarna in 1683 te Workum. In 1703 keert hij terug naar zijn geboortestad Delft om er predikant te worden in het stedelijk Gasthuis. Hij overlijdt in deze stad op 28 april 1703.

Vader Johan zelf is dan al jaren eerder heengegaan en wel op 28 juli 1696, waarna hij op 2 augustus is begraven in de Oude Kerk te Delft¹.

2. *Zijn functies*

Johan Cornelisz. van Bleiswijk heeft een behoorlijk aantal bestuurlijke functies bekleed.

Hij wordt in 1649 lid van de Veertig-raad te Delft. Van 1651 tot '54 is hij schepen en in de jaren 1655, 1656 en van 1664 tot '67 vervult hij de taak van burgemeester in zijn geboortestad. In 1656 ontvangt hij daarbij de aanstelling tot ontvanger-generaal van de kerkelijke goederen in het gewest Holland en dat zegt nogal wat in die dagen.

Daarenboven wordt hij in de jaren 1658, '60, '62 en '69 adjunct ter dagvaart terwijl hij in 1661 en 1670 de functie van thesaurier bekleed en in 1672 licent ontvangt, dat is verlof, om met onderdanen van een vijandelijk land handel te drijven tegen betaling van een zeker recht.

Dit alles vormt een behoorlijke lijst van eerbiedwaardige functies. We kunnen m.i. gerust stellen, dat Johan van Bleiswijk in zijn dagen behoorde tot de hoogste klasse, de regenten, van de Delftse bevolking².

Ds. Henricus Groenewegen draagt zijn *Uytlegginge van den Zendbrief aan den He-*

671010

GEESTELYK GRAAD-BOEK,

INHOUDENDE

BERIGT ende BEWYS

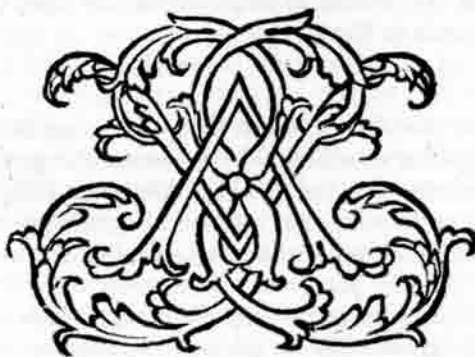
*Van de eeuwige evenredenheyd der Vergeldinge des Loons in de Hemelsche
Gelukzaligheyd, uut Godes genade, voor alderley recht-herbore men-
schen : Mitsgaders der straffe in de helsche rampzaligheyd, uut
eygen verdienste, voor alderley onherbore menschen;
beyde door de ongelijcke Graden, als een eeuwige vrucht van
het Goddelijcke Oordeel, naar evenredenheyd van een
yegelijx Werk ende Staat in dit tijdelijcke leven.*

DIENENDE

Tot Glorie van de alwijse bescheydenheyd des Almachtigen, soowel in zijne
Barmhertigheyd als in zijne Rechtvaardigheyd. Mitsgaders tot groote ver-
troostingende ende sterkke vermaninge voor alderley Christen-menschen.

Den tweeden Druk.

Door den Auteur overzien ende vermeerderd.

Tot D E L F T,

Gedrukt by Andries Voorstad, Boekdrukker en Boekverkooper / woonende op
het Markt-veld nebens het Stad-huys/ naast de zeven Sterren. 1636.

*breen*³ onder andere op aan Johan van Bleiswijk en noemt hem in zijn Dedicatie „Oud-Burgemeester en Oud-Ouderling in Delft”, waaruit we kunnen concluderen dat Van Bleiswijk ook deel heeft uitgemaakt van de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Delft. Groenewegen schrijft verder in zijn Dedicatie: „De Reden waarom ik U E:A: Heer Burgemeester BLEISWYK dit werk byzonder opdraag is U Agtbaarheids van ouds beproefde Godvrugtigheid, Yver, Liefde, Arbeid, God-geleerdheid en zonderlinge Ervarentheid in Gods Woord in welke Deugden gy in al de Ampten van aanzien zoo in Politie als Kerke, waar in u God heeft beroepen, altoos hebdt uitgemunt en nog dagelix (volgens den aart der Heiligen die in den grijzen Ouderdom vrugten dragen) aanwascht. Daar van zelfs openbare, geleerde, stigtelike en zeer oirbare Schriften uitkomen tot nuttigheid van Gods Kerke”.

Het is opmerkelijk, dat ds. G. Saldenus, een echte vertegenwoordiger van de beweging van de Nadere Reformatie⁴, die van 1664 tot 1677 te Delft heeft gestaan, zijn boek *De Toetsteen van eens Christens oordeel* (Delft 1665) o.a. opdraagt aan de door hem zeer geëerde en gewaardeerde Johan van Bleiswijk. Dit is een aanwijzing voor het gegeven, dat Van Bleiswijk contacten onderhield met mannen van de Nadere Reformatie, zoals verderop nog nader zal blijken. We vermoeden ook, dat er tussen Van Bleiswijk en de Delftse predikanten die achter de beweging van de Nadere Reformatie stonden, hechte relaties bestonden⁵.

In *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*⁶ wordt gezegd, dat Johan van Bleiswijk waarschijnlijk vanwege zijn functie van ontvanger-generaal der kerkelijke of geestelijke goederen een zekere voorliefde heeft gekregen voor de theologie, op welk gebied hij enige werkjes heeft gepubliceerd. Dat lijkt mij zeer best mogelijk, omdat zijn uitgegeven werken ook alle na het aanvaarden van deze functie zijn verschenen. Heeft deze belangstelling of voorliefde voor theologische onderwerpen bij vader Van Bleiswijk ook tot gevolg gehad dat zijn zoon Cornelis theologie is gaan studeren en predikant is geworden in de Gereformeerde Kerken?

3. *Zijn geschriften*

De boeken, die van de hand van Johan Cornelisz. van Bleiswijk zijn verschenen, behoren alle tot het gebied van de theologie of gaan over de praktijk van het dienen van de Heere God. Ze zijn aanwezig in het Stedelijk Archief te Delft⁷. We geven de titels en gaan op de inhoud nader in. Hier en daar zullen we bepaalde punten, die van belang zijn voor ons onderzoek, er uitlichten en waar nodig toelichten.

Van Bleiswijk begint met het schrijven en uitgeven van zijn *Gereformeerd Graed-boecxke*, aenwysende de nature, suyverheyt, sekerheyt ende nuttigheyt van de oude Christen-leere der eeuwige graden ofte vergeldinge des loons in de hemelsche gelucksaligheyt ende in de helsche rampsaligheyt. Tot Delft 1656⁸. In de Voor-Reden wordt door de auteur naar voren gebracht, dat zo weinig mensen toekomen aan een „dadelijke ouffeninge” van de godzaligheid. Dat geschiedt „so sober en soo selden”. Hiertoe wil Van Bleiswijk nu juist gaan aansporen, opdat men zal komen tot „meerder ouffeninge der Godsaligheyt, ende groter voorstant der goede wercken, tegen het snoode leven der

wereldse mensen, ende sorgelose Mont-christenen''. Dit zijn al direct echte klanken naar de intentie van de beweging der Nadere Reformatie. Van Bleiswijk onderbouwt zijn stellingen met bijbelse gegevens en hij doet dat vooral tegenover de roomsen en socinianen. Het gaat in alles om het werken van het goede uit gelóóf en tot Góds eer. Tot zulk werken drongen reeds aan mannen als Marnix van St. Aldegonde, Philips de Mornay, Frederick de Vry en Eeuwout Teellinck. Het is opvallend, dat Van Bleiswijk naar deze mannen verwijst, die ook allen een bepaalde functie in overheidsdiensten bekleedden! De opzet van zijn schrijven is, dat de godzaligheid meer en meer betracht gaat worden en dat dit aan de orde wordt gesteld aan Hogescholen, op de preekstoelen, in de catechisatiën en bij „alle goede occasien''. Dit luidt als Van Bleiswijks program van „nadere reformatie''.

De schrijver gaat in het tweede deel van zijn boek wijzen op de „graden'' in de vergelding des loons in het doen van het goede overeenkomstig de leer van de Bijbel. Allerlei tegenwerpingen tegen deze gedachte van de „graden'' worden weerlegd. Er zijn metterdaad trappen in de eeuwige zaligheid, dat is in de beloning. Over de profijten en nuttigheden van deze leer wordt gehandeld, want deze leer strekt tot vernedering, ook tot vertroosting en tot vermaning, waarbij Van Bleiswijk bijzondere aandacht geeft aan „de dwalende gemoederen der genaamde Christenen'', „de knagende gemoederen sommiger menschen en de slapende gemoederen van sorgelose menschen''.

Ds. Jodocus van Lodenstein, ook in Delft geboren als burgemeesterszoon, zal later in zijn boek „Beschouwinge van Zion: Ofte Aandagten en Opmerkingen Over den tegenwoordigen toestand van 't Gereformeerde Christen Volk, Gestelt in eenige 't Samen-spraken'' naar dit geschrift van Van Bleiswijk verwijzen. Van Lodenstein is bezig uiteen te zetten, hoe velen wel de reformatorische leer van de rechtvaardiging uit genade door het geloof aanvaardden, maar van de daaraan onlosmakelijk verbonden leer der heiliging niets (willen) weten. Hij zegt, dat zo het medicijn in venijn wordt veranderd en dat dit reformeren is zonder Geest. Zo weet men ook geen weg met het bijbelse gegeven, dat de Heere spreekt over vergelding des loons in de hemelen in betrekking tot onze goede werken. Hij verwijst in dit verband naar 1 Cor. 3 : 8 en 15 : 58 en naar wat „seer bondig en wijdlugtig verhandeld werd van den E. Heer Johan C. van Bleyswijk, Burgermeester der Stad Delft, en Ontfanger Generaal der Kerkelijke goederen over Holland, in seker zijn tractaat genaamt 't Graad-boekje''⁹. Ds. Jacobus van Oudenhoven zal ditzelfde boekje van vragen en antwoorden voorzien¹⁰. Zo blijkt Van Bleiswijks eerste pennevrucht gewaardeerd, gebruikt en aangeprezen te worden door mannen van de Nadere Reformatie!

Zijn tweede publikatie heet „*Geestelijk Graad-Boek*, inhoudende berigt en bewijs van de eeuwige evenredenheid der vergeldinge des loons in de hemelsche gelukzaligheid uut Godes genade, voor alderley recht-herbore menschen: Mitsgaders der straffe in helse rampzaligheid, uut eygen verdienste, voor alderley onherbore menschen. Tot Delft 1686''¹¹. In dit boek worden dezelfde zaken behandeld als in het voorgaande, alleen gebeurt het wat korter.

Vervolgens verschijnt „*Heldere zeden-spiegel* vertoonende in vijf-en-twintig tafere-

len, dat niet alleen yder deugt gelegen is tusschen twee sonden: hebbende aan sijne regterzijde sijne naburige, ende aan zijne slyncker-zijde sijne contrarie sonde, maer dat ook insgelycx (reci proce) yder sonde is gelegen tusschen twee deugden; hebbende aan sijne regter-sijde sijne contrarie ende aan sijne slyncker sijde sijne naburige deugt. Delft 1680¹². In dit boek worden over de hele breedte van de bladzijden, maar dan in gekruiste vorm allerlei deugden en zonden tegenover alkaar geplaatst met tientallen teksten uit de Bijbel er bij, op de volgende manier:

Kloeksinnigheyd, met Godsaligheyd,
ende ondersoek der H. Schrifture
teksten:

..... (een andere zonde)
.....
teksten:

Bij-geloove, met afgoderye, ende
Beeldendienst.
teksten:

..... (een andere deugd)
.....
teksten:

Een vierde boek van Johan van Bleiswijk heet „*Een dagelijkse Bibel-leesordre*, behoudens yders christelijcke vrijheydt: wesende een voor-loper van seker harmonye-bouk. Halleluja. Tot Delft 1674¹³. In dit geschriftje wordt een aantal teksten uit het O.T. en uit het N.T. opgegeven voor de dagelijkse lezing van de Bijbel in de gezinnen en voor persoonlijk gebruik. Kennelijk wil Van Bleiswijk zijn stadgenoten en anderen stimuleren tot en enige leiding geven bij het frequent lezen van de Bijbel. De opgesomde teksten of Bijbelgedeelten staan niet uitgeschreven. Dat is wel het geval in het volgende boek. Dat heet:

„*Jaarlijkse bibel-balance* ende dagelijks harmonye-boeck daer-inne yder derden-deel van het Ouden Testament seer gelukkig tegen het geheele Nieuwe Testament wert gebalanceert. Te Delft 1675¹⁴. Van Bleiswijk begint met een brede uiteenzetting over de „Hoogwaardigheit en Nuttigheit der H. Schrifture” en vervolgt met een stuk over de „Oversettinge der H. Schrifture uut de twee oorspronckelyke, in andere talen”. Daarna geeft hij een toelichting op de dagelijkse leesorde van de Bijbel. Nadat hij nog geschreven heeft over de „Wondere harmonieën tusschen de twee H. Testamenten van onsen hemelschen Vader”, geeft hij dan de leesorde zelf, waarbij links de tekstgedeelten uit het O.T. en rechts de daarmee corresponderende tekstgedeelten uit het N.T., geheel uitgeschreven, staan afgedrukt.

Wanneer we ons gaan bezighouden met de zesde publikatie van Van Bleiswijk, is een toelichting van de oorzaak van het verschijnen van dit boek noodzakelijk, want dit boek is een reactie op een andere publikatie, namelijk van de bekende Rotterdamse predikant ds. Wilhelmus à Brakel. Wat was het geval? Te Rotterdam werd na het overlijden van ds. Joh. Ursinus op 8 januari 1688 ds. David Crombrugge van Utrecht beroepen, maar dit beroep werd door de stedelijke overheid geïmprobeerd (= verworpen) zonder opgaaf van redenen. Ds. W. à Brakel kon hierin niet berusten en preekte op zondagmorgen 25 juli over Psalm 2 : 6. Hij „kondigde als zijn onderwerp aan de behandeling van de vraag: Of het den Overheden als Overheden door een goddelijk recht toekomt, een leeraar, die wettig van Gods Gemeente verkozen is, zonder redenen aan de Gemeente te geven, te improbeeren, de beroeping te annuleeren en de Gemeente te doen treden tot beroeping van een ander? BRAKEL antwoordde ontkennend”¹⁵. De stedelijke overheid nam Brakels optreden hoog op, ontzegde hem provisioneel de toegang tot de kansel en dreigde zijn stadstractement in te houden. Verder verzocht men hem zijn preek op schrift te stellen en bij hen in te leveren. Dat gebeurde. Ds. W. à Brakel liet in oktober zijn preek te Amsterdam verschijnen onder de titel „De Heere Jezus Christus Voor de Alleene ende Souveraine Konink Over sijne Kercke Uytgeroepen”. Hierin deed Brakel omstandig verhaal van het gebeurde en gaf aan, dat hij zijn standpunt handhaafde.

Zo was een heftig conflict uitgebroken, waarin het ging over de grenzen van de overheidsbemoeiingen in kerkelijke zaken. In hoofdzaak komt het standpunt van ds. W. à Brakel op het volgende neer: 1. kerk en overheid staan noch gesubordineerd aan elkaar noch tegenover elkaar, maar zijn van geheel onderscheiden aard; 2. de overheid komt betrekkelijk grote macht *omtrent* de kerk toe (*ius majestatis circa sacra*), maar niet *in* en *over* de kerk; 3. toegepast op het recht van approberen en improberen van een beroepen dienaar, betekent dit dat de overheid geen gezag heeft inzake de beroeping zelf, maar wel mag oordelen en beslissen inzake de persoon van de beroepene¹⁶.

Brakels preek lokte heel wat bestrijders en verdedigers uit. De eerste die de pen opnam was onze Johan van Bleiswijk. Hij schreef „*Mose als een Godt over Aäron*, dat is schriftuurlijke weerlegginge van al hetgeen door D. Brakel tegen haar Ed. Gr. Mog. resolutie in dato 17en september 1687 binnen de stad Rotterdam op den 25en July 1688 openbaarlijk is gepredikt. Tot Delft 1689”¹⁷.

Van Bleiswijk begint met kritiek op de titel van Brakels preek. Het woord „Alleene” is onjuist. Want Christus is èn Koning over Gods bijzondere rijk èn Koning over de politieke vorsten, voor zover zij Hem dienen. De eer van Christus wordt er alleen maar door vergroot, als men erkent dat Hij als het hoofd van alle overheid en macht ook sommige koningen en souvereine heren gebruikt als zijn onderdanige dienaren niet alleen *bij en omtrent*, maar ook *over* en *in* de zichtbare kerken op aarde. Zijn stelling is, dat aan de christelijke overheden — heidense overheden sluit hij hiervan uit! — als de hoogste gezagsdragers onder God en Christus de macht toekomt een beroeping te improberen zonder daarvan uitdrukkelijk de redenen aan de kerkeraad op te geven. Zij kunnen als bewaarders van de twee tafels van Gods wet en als voedsterheren van Christus’ kerk de verkiezing van een predikant vernietigen en de kerkeraad een geschikter dienaar doen

beroepen tot meerdere dienst en rust van de kerk naar de mening van de plaatselijke overheden. Zo heeft Christus de gelovige overheden tot wettige hoofden onder Hem over de zichtbare particuliere kerken hier op aarde geordineerd. Daarom is de overheid volstrekt onafhankelijk in de approbatie en improbatie. Van Bleiswijk verdedigt zijn visie met gegevens uit het O.T. en N.T., uit de gereformeerde confessies van kerken in binnen- en buitenland en haalt geschriften van vermaarde theologen aan zoals J. Calvijn, J. Piscator, D. Paraeus, S. Maresius e.a. Hij acht het beroep van Brakel en anderen op de Haagse Kerkorde van 1586 onjuist, omdat deze noch door de Algemene noch door de Hollandse Staten is geauthoriseerd, en terecht, want anders zouden de Staten van Holland in 1587 niet hebben vastgesteld, dat zij bij wie het recht van approbatie berust ook gerechtigd zijn tot improberen, zonder aan iemand ter wereld verantwoording van hun daad schuldig te zijn¹⁸.

Kort hierop dient ds. W. à Brakel Van Bleiswijk van repliek in *Een Brief Aen den Ed. Heer J. C. van Bleiswyk, ontfanger Generaal van de Kerkelyke goederen, Tot antwoord op syn Tractaat, Mose als een God over Aäron*. Hij keurt het Delftse tractaat eigenlijk geen bestrijding waard en verdedigt zich tegen de beschuldiging, dat hij de geest van de antichrist zou hebben, de overheid veracht, dubbelzinnig en op roomse wijze zou handelen en verwijt zijn bestrijder scherpheid. Vervolgens bestrijdt hij, dat Mozes een God, d.i. een overheid over de kerk is, want Aäron was particulier persoon, pas later werd hij hogepriester en ook dat is de kerk nog niet. De uitdrukking „God” wordt voor Mozes alleen gebruikt met betrekking tot de boodschap aan Farao. Tenslotte is ds. W. à Brakel van mening, dat de overheid altijd reden moet hebben om te improberen en dat het opgeven van die reden aan de kerkeraad soms nuttig kan zijn tot het onderhouden van een goede verstandhouding tussen overheid en kerkeraad. Doch geeft Brakel hiermee niet toe, dat de overheid dus kan improberen, al zal ze dat natuurlijk met argumenten doen, en dat de overheid die argumenten kán doorspelen, maar dat dit geen moeten en verplichting is?¹⁹ Anderen mengen zich nu in de strijd. Zo begeeft E. Walten zich in de lijn van Van Bleiswijk en stelt de onderworpenheid van de kerk aan de overheid, alleen Van Bleiswijk doet dit op grond van de leer van de Bijbel en E. Walten denkt vanuit de gedachte der volkssouvereiniteit²⁰. De Haagse ziekentrooster Jacobus Schuts schrijft een polemisch geschrift tegen Van Bleiswijk, getiteld: *Schriftuerlyk en redelyk Oordeel over het Regt der Overheden In Kerkelyke Saeken*. Amsterdam 1689²¹.

Wij willen echter nog voor één bestrijder van Johan van Bleiswijk aandacht vragen, namelijk voor Jacobus Koelman, Brakels vriend, die uitgaf *Wederlegging van een Boekjen van J. C. van Bleiswyk, genaamt Moses als een Godt over Aäron*. Tot Amsterdam 1689, waarin hij tegenover Van Bleiswijk met nadruk stelt, dat de kerkelijke en politieke machten niet aan elkaar ondergeschikt zijn, maar volledig aan elkaar gecoördineerd. Beide zijn in haar eigen soort de hoogste. Dit betekent, dat de overheid nooit een kerkelijke macht mag hebben en de kerk ook nooit heerschappij mag voeren over de staat. Evenals ds. W. à Brakel schrijft hij de overheid drieërlei macht toe *omtrent* zaken van kerk en religie: 1. macht om de kerk te beschermen; 2. macht om op politieke wijze orde te stellen (bevorderen van Reformatie, bijeenroepen van synoden en bevestigen van

billijke synodale besluiten); hierbij merkt Koelman op, dat de kerk geen blinde gehoorzaamheid aan de overheid past, dat het „voorgaand oordeel” aan de kerkelijken is en het „volgend politiek oordeel” aan de overheid nl. of en hoe zij de kerkelijke zaken zal approberen; 3. macht om te dwingen d.i. uitwendige zware vergrijpen tegen de beide tafels der wet te straffen. Het zij echter nogmaals gezegd: het gaat ook bij Koelman steeds om een macht ómtrént kerkelijke zaken²².

Er is geen antwoord van Johan van Bleiswijk gekomen op deze brieven en weerleggingen. Was het hem genoeg te merken, dat ds. W. à Brakel toch wat retireerde? Ik heb ook de indruk, dat de situatie in Delft gunstiger lag dan in Rotterdam ten aanzien van de verhouding tussen de stedelijke overheid en de plaatselijke kerk. In Delft lijkt de samenwerking beter en meer in onderlinge waardering. Is dat mede in de hand gewerkt door Van Bleiswijks ijver voor de praktijk der godzaligheid in eigen stad?

We hebben echter bij deze kwestie vrij uitvoerig stil gestaan omdat hier duidelijk wordt, dat tussen vertegenwoordigers van dezelfde beweging van de Nadere Reformatie toch een verschil inzake de grenzen van de macht van de overheid met betrekking tot kerkelijke zaken blijkt te bestaan!

Tenslotte vermelden we nog van Van Bleiswijks hand „*Een buurlijk bagijne-boek*, dienstig voor alle katholieken; omme voorsigtiglijk ende rechtvaardiglijk te oordeelen aangaande de H. Katholycke Kerk. Te Delft 1682”²³. Dit boek heeft een zéér lange titel, waaruit we nog enige zaken vermelden, want de aanhef wordt als volgt uitgebreid: „getrouwelijk ende vervolgens getrocken uut” al de 16 hoofdstukken van Paulus’ brief „eertijds geschreven. . . aan de H. Roomsche Kerk” en uit de 8 hoofdstukken van de 2 brieven van Petrus en uit de ordinanciën, decreten of canonen van het Concilie van Trente (1545-1562) en uit de boeken van vermaarde pausegezinde auteurs, met vier „notable aanhangselen ofte Toe-giften. Ingesteld omme ook in Kloosters ende Scholen gebruykt te worden”. In dit boek richt Van Bleiswijk zich „Aan de Bescheydenen en bekeerlijcke *Bagyn-Susteren*, wonende in het groote Bagijn-hof binnen de Stadt Delft”. De aanspraak luidt „Geliefde Geburinnen”. Niet ten onrechte, want in 1655 was Van Bleiswijk verhuisd en „over-buurman” van de bagijnen geworden! Hij ziet hierin Gods leiding om zich nu tot haar te wenden. Hij wil haar en alle roomsen door dit geschrift tot inzicht van de dwalingen in de roomse kerk brengen. Hij verwijst hierbij o.a. naar de Voorrede van de Institutie van Calvijn. In het boek zelf stelt hij tegenover elkaar:

De goddelijke leer van de Oude
Roomse Kerk
Volgens bijv. Rom. 1 : 3
enz.

De menselijke leer van de Nieuwe
Roomse kerk
Tegen bijv. Rom. 1 : 3
enz.

Dit gebeurt in 37 bladzijden. Hetzelfde doet Van Bleiswijk uit de brieven van Petrus. Daarmee vult hij de bladzijden 41 tot 53. Hierna plaatst hij de vier Toegiften:

I. Christelycke ende Schriftuurlycke Consideratien dienende tot wederlegginge van der Pausgesinden gewaande Transsubstantiatie, pag. 3-24;

- II. Berigt en Bewys van het Groote ende Tien-voudige Onderscheyd Tusschen de zichtbare en onzichtbare Kercke Christi. Daarinne ook getoont werd, met wat Bescheyd ende onderscheyd Christi Kerk kan vergeleken worden by Noags Arck, pag. 1-22;
- III. Schriftmatige Consideratien aangaande den Geest Christi ende den Geest des Antichristes. Hierin maakt de schrijver vijf vergelijkingen van het ongeloof der verblinde joden omtrent Christus' komst in het vlees met het ongeloof der verleide pausgezinden omtrent de komst van de grote antichrist in de pauselijke stoel, pag. 1-18;
- IV. Berigt en Vertoog van de Goddelycke Authoriteyt ende eeuwige Nuttigheyd der H. Schrifture, Oneyndig verre boven alle menselijke authoriteyt ende tijtelycke nuttigheyd, pag. 3-23.

4. *Samenvatting en resultaat*

We trekken enige lijnen uit ons onderzoek om de persoon en plaats van Johan Cornelisz. van Bleiswijk in grote trekken voor ons te krijgen.

- a. Van Bleiswijk bemoeide zich als burgemeester van Delft met kerkelijke, theologische en praktikaal-christelijke zaken;
- b. Van Bleiswijk was de gereformeerde religie en belijdenis van harte toegedaan en verdedigt die tegenover roomse en soëiniaanse dwalingen;
- c. Van Bleiswijk is van mening, dat het volk in al zijn geledingen te weinig, zo sober en zelden, als christenen godzalig handelt en wandelt;
- d. Van Bleiswijk spoort in de lijn van Calvijn, Marnix van St. Aldegonde, Ph. de Mornay, Fred. de Vry en E. Teellinck zijn burgers aan tot daadwerkelijke godzaligheid en levensheiliging, terwijl Jac. van Oudenhoven in de Alblasserwaard en Jod. van Lodenstein in Utrecht congeniaal naar hem verwijzen met hetzelfde oogmerk;
- e. Van Bleiswijk ziet als concrete weg tot en van de godzaligheid: de mensen brengen tot en leiding geven in het dagelijks lezen van de Bijbel om van daaruit en daarnaar het leven te richten;
- f. Van Bleiswijk heeft zelf het woord gericht tot de in zijn eigen omgeving wonende bagijnen om haar tot het geloof in Christus te bewegen en van de dwalingen te genezen door degelijk bijbels onderwijs;
- g. Van Bleiswijk is door andere mannen uit de beweging van de Nadere Reformatie erkend en geëerd, zoals blijkt bij G. Saldenus, en heeft hoogstwaarschijnlijk in goede verstandhouding en samenwerking met Delftse predikanten, die het program van de Nadere Reformatie waren toegedaan, zijn plaats en taak vervuld;
- h. Van Bleiswijk is, gezien zijn accent op de praktikale beoefening der godzaligheid, zijn beroep op en affiniteit met o.a. Fred. de Vry en E. Teellinck en gezien andere vertegenwoordigers van de beweging der Nadere Reformatie zich op hem beroepen en naar hem verwijzen en tenslotte gezien de waardering voor hem bij predikers van de Nadere Reformatie, ook zelf een man uit deze beweging;
- i. Wel blijkt dat men binnen de beweging van de Nadere Reformatie onderling een

verschillend standpunt in kon nemen ten aanzien van de visie op de verhouding van overheid en kerk, zoals in het conflict van Van Bleiswijk en à Brakel duidelijk aan het licht is getreden.

Noten

1. Zie voor deze gegevens: P. C. Molhuysen/P. J. Blok, *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*. Dl. VII, Leiden 1927, kol. 140 v. en „Kwartierstaten van Delftsche Vroedschappen”, verzameld door Mr. W. van der Leeuw, in: *De Nederlandsche Leeuw*. 's-Gravenhage, jrg. 32, 1914, kol 290 v.

2. Vgl. G. Groenhuis, De Predikanten. De sociale positie van de gereformeerde predikanten in de Republiek der Verenigde Nederlanden vóór ± 1700. Groningen 1977, blz. 44 vv.; H. W. van Leeuwen, „Bestuur en Rechtspraak”, in: *De Stad Delft. Cultuur en Maatschappij van 1572 tot 1667*. Delft (1982), blz. 21 v.

3. Dit boek van H. Groenewegen verscheen in 1679 te Amsterdam. Wij gebruikten de tweede druk te Amsterdam 1699.

4. Zoals S. van der Linde in: *Christelijke Encyclopedie*². Kampen, dl. VI, 1961, blz. 23 en G. van den End, „Guiljelmus Saldenus”, in: *Theologia Reformata*, Jrg. XII, no. 2, juni 1969, blz. 77-90, hem typeren.

5. Zie het gedeelte in dit boek van G. H. Leurdijk over Dionysius Sprankhuysen met zijn collega's te Delft en hun verhouding tot de Delftse regenten.

6. Zie. *a.w.*, dl. VII, kol. 140.

7. Adres: Oude Delft 169. Tel. 015-133111.

8. Uitgegeven bij Abraham Dissius. 190 blz., 12° (Sted. Arch., no. 50 A 36).

9. Dit boek verscheen in eerste druk te Utrecht in twee delen van 1674 tot 1678. Wij gebruikten de vierde druk te Amsterdam uit 1718, blz. 194.

10. Zie mijn verhandeling in dit boek over Jacobus van Oudenhoven. Uit een brief aanwezig in het Stedelijk Archief te Delft, geschreven door Johan van Bleiswijk te Delft d.d. 7 nov. 1687, blijkt dat Van Bleiswijk een exemplaar van de tweede druk van zijn „Gereformeerd Graed-boecxke” heeft aangeboden aan de oudste predikant te „den Hage. . . tot dankbaarheid van uwe seer geleerde ende stigtel^c. predikatie by my op laatstleden woonsdag alhier binnen Delft met groote lust aangehoort, over de woorden „Dient den Heere, staande Rom. 12 : V: 11” (zie: Brief 38^b 4⁸, in: Sted. Arch. te Delft).

11. Dit is: „Den tweeden Druk. Tot Delft, gedrukt bij Andries Voorstadt, 1686”, 117, blz. 8° (Sted. Arch. no. 62 A 21). De eerste druk is van 1656.

12. Gedrukt bij Abraham Dissius, 27 blz. 8° met register (Sted. Arch. no. 62 A 19 en in no. 62 A 21).

13. Een Xeroxkopie van de uitgave te Delft, gedrukt bij Abraham Dissius, 15 blz. 21 cm (Sted. Arch. no. 35 G 4⁷).

14. Gedrukt bij Arnold Bon, 308 blz. 8° (Sted. Arch. no. 27 A 33). Dit boek heeft Van Bleiswijk d.d. 19 okt. 1675 aangeboden aan „mijn Heer ende Neef de Heer Mr. Harpert Tromp, President-Burgem^e. deser Stadt Delft (zie. Brief 38^b 4⁸ in: Sted. Arch. te Delft).

15. F. J. Los, Wilhelmus à Brakel. Leiden 1892, blz. 83.

16. Vgl. id., *a.w.*, blz. 169 vv.

17. Gedrukt bij Andries Voorstadt, 73 blz. 12° met Voor-reden (Sted. Arch. no. 62 A 20 en in no. 62 A 21).

18. Vgl. voor het standpunt van Van Bleiswijk: F. J. Los *a.w.* blz. 172-174 en J. Th. de Visser, Kerk en Staat. Deel 2. Nederland vóór en tijdens de Republiek. Leiden 1926, blz. 406-409.

19. Vgl. J. Th. de Visser, *a.w.*, dl. 2, blz. 410.

20. Zie voor zijn visie: F. J. Los, *a.w.*, blz. 183 v. en J. Th. de Visser, *a.w.*, dl. 2, blz. 417 vv.

21. Zie over hem: J. Th. de Visser, *a.w.*, dl. 2, blz. 411 vv.

22. Zie voor zijn visie: F. J. Los, *a.w.*, blz. 178-180; A. F. Krull, *Jacobus Koelman*. Eene Kerkhistorische Studie. Amsterdam 1972 (een fotomechanische herdruk van de uitgave te Sneek uit 1901), blz. 14, 349; J. Th. de Visser, *a.w.*, dl. 2, blz. 413-417.

23. Gedrukt bij Andries Voorstadt, 139 blz. 8° (Sted. Arch. no. 18 D 15 en in no. 62 A 21). In de vermelde Brief 38^B 4⁸ in het Stedelijk Archief te Delft wordt ook nog genoemd het boek van Van Bleiswijk „Schatboek en Journaal van korte gebeden”, dat in 1680 in druk moet zijn verschenen, maar dit is door mij (nog) nergens gevonden.